

O'ZBEKISTONLIKLAR ASOSAN QANDAY KASALLIKLARDAN VAFOT ETMOQDA

Sadikova Umida Muxtorovna

Ijtimoiy Gigiena va SSB kafedrası Katta o'qituvchi

Annotatsiya: O'zbekistonda fuqarolarga nomutanosib ta'sir ko'rsatadigan o'limning bir qancha asosiy sabablari bor. O'lim statistikasini tahlil qilish va tibbiy adabiyotlarni ko'rib chiqish orqali biz erta hayot yo'qotilishini qanday kamaytirish mumkinligi haqida qimmatli tushunchalarga ega bo'lishimiz mumkin. O'zbekiston aholisi orasida halok bo'lganlarning eng ko'pi-haydovchilar yaqindan tekshirilmoqda. Biz ushbu maqolada o'limning asosiy sabablari va ularni bartaraf etish usullarini o'rganib chiqamiz.

Kalit so'zlar: Erta o'lim sabablari, oqibatlar, hukumat organlari, tekshiruvlar, bosqichlar.

Kirish: O'limning asosiy sabablari orasida yurak-qon tomir kasalliklari. Yurak xurujlari, qon tomirlari va gipertonik yurak kasalliklari kabi yurak va qon tomirlarining holati katta zarar ko'radi. Jahon Sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, yurak-qon tomir muammolari 2019 yildan beri O'zbekistonda o'limning 30 % dan ortig'ini tashkil etgan. Chekish, noto'g'ri ovqatlanish, jismoniy harakatsizlik, semirish va davolanmagan gipertenziya kabi xavf omillarining yuqori darajasi ushbu oldini olish mumkin bo'lgan epidemiyaga katta hissa qo'shadi. Ko'proq ehtiyojlarini yurak-qon tomir sog'liqni saqlash ongi targ'ib qilish amalga oshirilishi uchun, namoishlari, va bog'liq sharoitlar boshqarish lozim.

O'zbekistonda qon aylanish tizimi kasalliklari o'lim sabablari orasida birinchi o'rinda turadi. Ishemik yurak kasalligi (IHD) tabiatan yallig'lanishli bo'lgan aterosklerotik kasallikdir, doimiy yoki beqaror angina, miokard infarkti yoki to'satdan yurak o'limi bilan tavsiflanadi va rivojlanayotgan va rivojlangan mamlakatlarda o'limning asosiy sababiga aylanib bormoqda. mamlakatlar.

1990-2017 yillarda O'zbekistonda IHDdan o'lim darajasi 77,2% ga oshgan, bu esa dunyodagi eng yuqori ko'rsatkichdir. IHD ga ta'sir qiluvchi ko'plab xavf omillari mavjud bo'lib, semirish asosiy mustaqil xavf omillaridan biri bo'lib, ko'plab kohort tadqiqotlari tomonidan ko'rsatilgan.

Qandli diabet, gipertoniya va yurak-qon tomir kasalliklari kabi kasalliklar xavfini oshiradigan yog 'to'qimalarining haddan tashqari ortiqcha to'planishi sifatida tavsiflangan semirish birlamchi tibbiy yordamning asosiy vazifalaridan biridir. Semirib ketish koronar arter kasalligi bilan kuchli aloqaga ega. Tana massasi indeksi yuqori bo'lgan bemorlarda normal tana massasi indeksiga ega bo'lganlarga qaraganda ancha rivojlangan yurak-qon tomir muammolari mavjud edi.

Semizlik va yurak-qon tomir kasalliklari o'rtasidagi bog'liqlikni baholash uchun ko'plab urinishlar qilingan va butun dunyo bo'ylab o'tkazilgan kohort tadqiqotlaridan ko'plab klinik va epidemiologik dalillar mavjud. Biroq O'zbekistonda yuqumli bo'lmagan kasalliklar bo'yicha mamlakat darajasida ilmiy dalillar yetarli emas.

Usullari: O'zbekistonda o'limga sabab bo'ladigan kasalliklarni aniqlash, ularni statistik ma'lumotlarini tahlil qilish va hozirgi kunda erta o'limga sabab bo'layotgan Hepatit B kasalligining evolyutsiyasini taqlid qilish va kasallikning og'irligiga qarab aniqlangan HBV bilan kasallangan bemorlarning o'lchamlari va yoshini hisoblash uchun matematik simulyatsiya modeli ishlab chiqish.

Natija: Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilning yanvar-iyun oylarida O'zbekistonda 79,8 ming fuqaro vafot etgan.

Ulardan erkaklar soni 44100 nafar, ayollar soni 35700 nafar, vafot etganlar soni shaharlarda 42400 nafar, qishloqlarda 37400 nafarni tashkil etgan.

O'zbekistonliklarning o'limiga qon aylanish tizimi kasalliklari (51,9 foiz) sabab bo'lgan. Fuqarolarning 11,5 foizi nafas olish organlari kasalliklaridan, 9,5 foizi shishlardan, 4,4 foizi ovqat hazm qilish organlari kasalliklaridan, 3,6 foizi baxtsiz hodisalar, zaharlanish va jarohlardan, 1,4 foizi yuqumli va parazitlar kasalliklaridan, 17,7 foizi boshqa kasalliklardan vafot etadi.

Vafot etganlarni yosh guruhlari bo'yicha ajratilganda 23,8 foizi mehnatga layoqatli yoshga to'lmagan, 20,7 foizi mehnatga layoqatli yoshdagi, 55,5 foizi mehnatga layoqatli yoshdan kattalar edi.

Qayd etilishicha, eng ko'p o'lim Samarqand viloyatida kuzatilgan (9 053 kishi). Keyingi o'rinlarni Farg'ona (8387 nafar) va Qashqadaryo (8039 nafar) viloyatlari egalladi.

Hisob-kitoblar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda 678 000 nafar yangi tug'ilgan chaqaloqning 159185 nafari (har 1000 nafarga 235 nafari) hayoti davomida ma'lum bir davrda HBV infeksiyasini yuqtirishi mumkin. Taxminan 55095 kishi (1000 kishiga 81) gepatit B ning surunkali tashuvchisiga aylanadi va 6307 kishi (1000 kishiga 9,3) gepatit B tufayli boshqa sababdan vafot etishidan oldin vafot etishi kutilmoqda. Aholining umumiy sonida biz har yili 3074 nafarga yaqin o'zbekistonlik gepatit B kasalligidan vafot etishini hisoblab chiqdik.

Bu bevaqt HBVdan o'lim holatlarining atigi 3,2 foizi o'tkir gepatit B, 96,8 foizi esa surunkali gepatit B dan to'g'ri keladi. O'zbekistonda 30 yoshdan 40 yoshgacha bo'lgan barcha o'limlarning 2,1 foizi (yoki 47 o'limdan 1 nafari) va qariyb 25 foizi (yoki har to'rtinchi o'lim) gepatit B dan kelib chiqadi. Ibtidoiy, ammo juda konservativ iqtisodiy samaradorlik hisob-kitoblari (har bir tashuvchining oldini olish uchun \$ 84; har bir o'limning oldini olish uchun \$ 735 va hayot yili uchun \$ 22).

Saraton o'limning yana bir asosiy sababi bo'lib, yo'qolgan hayotning taxminan 20% uchun javobgardir. Birgina o'pka saratoni O'zbekistonda yiliga 5000 dan ortiq o'limga sabab bo'lmoqda. Tamaki chekishning yuqori tarqalishi ko'plab fuqarolarni yuqori xavf ostiga qo'yadi. Boshqa keng tarqalgan saraton turlariga oshqozon, ko'krak va kolorektal saraton kiradi. Skrining dasturlari orqali erta aniqlash saraton kasalligining omon qolish darajasini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. Biroq, sifatli skrining va parvarishdan cheklangan foydalanish to'siq bo'lib qolmoqda. Oldini olishga qaratilgan onkologiya xizmatlari va sog'liqni saqlash kampaniyalariga katta sarmoyalar saraton yukini kamaytirishga yordam beradi.

Baxtsiz hodisalar va jarohatlar ham afsuski, ko'p odamlarning hayotini qisqartiradi. Yo'l-transport hodisalari, yiqilish, cho'kish, kuyish va boshqa tasodifiy hodisalar har yili minglab erta o'limga olib keladi. Xavf omillari xavfli yo'l sharoitlari, xavfsizlik infratuzilmasi va qoidalarining yetishmasligi va tezlikni oshirish, ta'sir ostida haydash va himoya vositalaridan foydalanmaslik kabi odamlarning xatti-harakatlarini o'z ichiga oladi. Xavfsizlik to'g'risida xabardorlikni oshirish, yo'l harakati to'g'risidagi qonunlarni bajarish va tasodifiy zararni minimallashtirish uchun xavfli muhit va tizimlarni yaxshilash uchun maqsadli choralar zarur.

Va nihoyat, nafas olish kasalliklari, shu jumladan pnevmoniya, surunkali obstruktiv o'pka kasalligi va sil kasalligi o'limga katta hissa qo'shadi, ayniqsa qariyalar va juda yosh kabi zaif guruhlar orasida. Havoning ifloslanishi, chekish, ichki tutunga ta'sir qilish, to'yib ovqatlanmaslik va tashxis qo'yish va davolash uchun cheklangan imkoniyatlar mavjud. Ko'p qirrali strategiyalar asosiy sabablarni bartaraf etishi va o'pka kasalliklaridan o'limni oldini olish uchun tibbiy xizmatlarni kuchaytirishi kerak.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston aholisi o'limining asosiy sabablarini asosan sog'liqni saqlash va tibbiy yordamni yaxshilash orqali oldini olish mumkin. Xavflarni kamaytirish, sog'lom xatti-

harakatlarni targ'ib qilish va kasallikning sifatli diagnostikasi va boshqaruvini ta'minlash uchun ko'p qirrali "butun jamiyat" yondashuvi kafolatlanadi. Muvofiqlashtirilgan harakatlar bilan hayotni oldini olish mumkin bo'lgan sharoitlardan erta yo'qotishni minimallashtirish orqali uzaytirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Barak-Korren, Y., Kastro, V., Nok, M., Mandl, K., Madsen, E., Seiger, A., Smoller, J., 2020. Bir nechta sog'liqni saqlash tizimlarida elektron sog'liqni saqlash yozuvlariga asoslangan o'z joniga qasd qilish xavfini bashorat qilishni modellashtirish yondashuvini tasdiqlash. JAMA NETV. Op. 3 (3) maqola raqami e201262.
2. Dikson-Gordon, K., Conkey, L., Uolen, D., 2018. Shaxsiyat buzilishlarida jismoniy sog'liq muammolarini tushunishning so'nggi yutuqlari. Kurr. Opin. Psixol. 21, 1– 5.
3. Komilova, N., 2010a. O'zbekistonda tabiiy-hududiy tizimni tadqiq qilishning nozogeografik (geodorivor) jihatlari. In: SEGH 2010 ekologik geokimyo va Sog'liqni saqlash jamiyatining atrof-muhit sifati va inson salomatligi bo'yicha xalqaro konferentsiyasi va seminarlari, Geyvey. Irlandiya milliy universiteti, 130-131 betlar.
4. Nurumbetova, S. (2022). VAIN ASPECTS OF PRACTICAL RELIGIOUS EXAMINATION IN THE INVESTIGATION OF CRIMES RELATED TO PROHIBITED RELIGIOUS MATERIALS. Science and Innovation, 1(6), 108-113.
5. Nurumbetova, S. (2023). MODERN OPPORTUNITIES AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT EXPERT-CRIMINALISTIC ACTIVITY. Modern Science and Research, 2(9), 415-419.
6. Нурумбетова, С. А. (2023). СОВРЕМЕННЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭКСПЕРТНО-КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.